

AKP'NİN EKONOMİ KARNESİ

Dr. Cem Oyvay ve Dr. Alper Yağcı'nın derlediği verilerle hazırlanmıştır

2001 krizini takiben Türkiye bir görelı bolluk dönemi yaşadı. Bir yandan tüm gelişmekte olan ülkelere para akışının arttığı bir küresel konjonktürde Türkiye de para girişlerinden nasibini aldı. Bir yandan da AKP kendisinden önceki hükümetin ekonomi programını uyguladı. Fakat bu program bitince hükümetin kendine ait reçetelerinin yetersizliği ortaya çıkmaya başladı.

Üretimden Ve Yenilikten Uzak 'Beton Ekonomi'

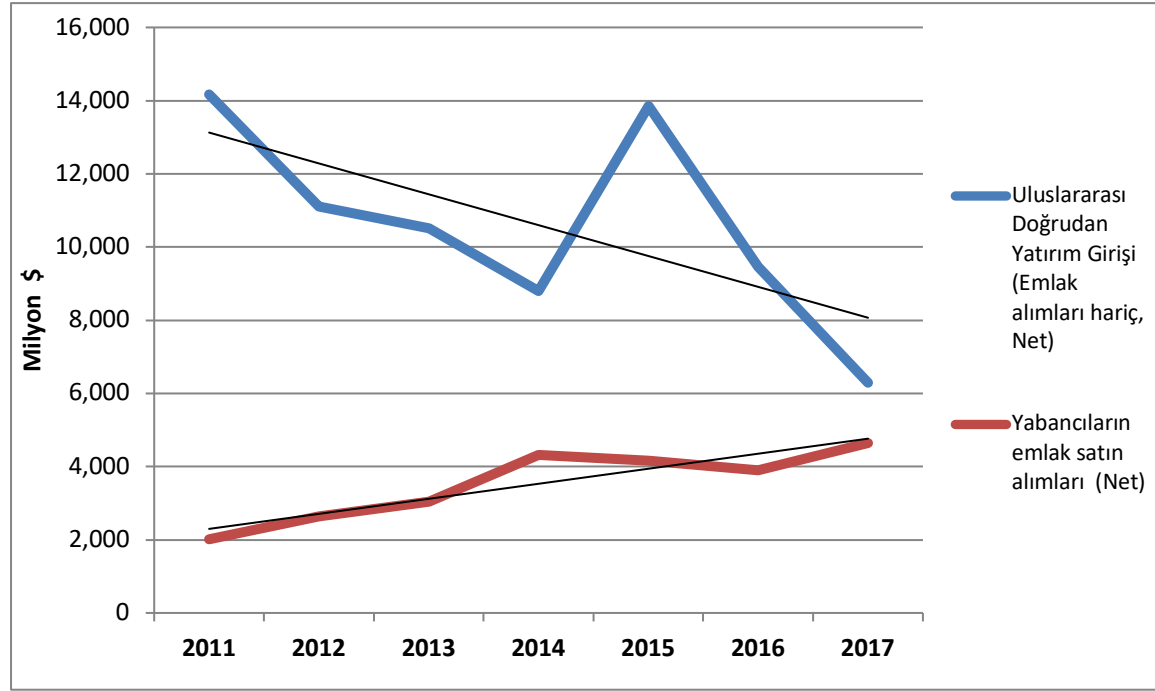
- Ekonomik verileri hesaplama yöntemi sıklıkla değiştirildi. Resmi verilere güven azaldı. Önümüzü görmek bir yana, nerede olduğumuzu anlamak zorlaştı.
- Hakiki ekonomik büyümeden daha fazlası, hesap değişiklikleriyle masa başında gerçekleşti. Hesap değişiklikleri olmasa, ekonominin büyüklüğü 2017 yılında 851 milyar dolar yerine 540 milyar dolar olacaktı.
- Geri kalan ekonomik büyümenin önemli kısmı ise gelecek kuşaklara emanet olan kamu arazilerinin ve doğal alanların imara açılmasıyla dolaşıma sokulan rant sayesinde oldu. İnşaata dayalı 'beton ekonomi' modeli ortaya çıktı.
- Beton ekonomi, ülkeyi yenilikten, üretimden, ihracattan kopardı. 17 yıl boyunca inşaatın GSYH içindeki payı %4.3'den %7.6'e çıkarken sanayinin payı %19-20 civarında yerinde saydı. Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) harcamalarının GSYH'ye oranı Güney Kore'de %4.3, İsrail'de %4.3, Japonya'da %3.6, İsveç'te %3.1 iken, Türkiye'de %1'i geçemedi.
- Eğitim sistemi yap boz tahtasına döndü. Sınav sistemi defalarca değişti. Ülkeler arası eğitim performansını karşılaştırma imkanı veren sınavlara göre Türk öğrencilerinin performansı 2009'dan sonra geriledi.
- Dünya, güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına geçerken, Türkiye'nin ithal petrol ve doğalgaza bağımlılığı arttı. Enerjide dışa bağımlılık oranı 1990'larda %50-60 bandında seyrederken AKP hükümetleri döneminde %75'e yaklaştı.
- Bilimsel eğitimi, teknolojiyi, üretimi ihmal eden, sanayide yerinde sayan Türkiye'de ithalat patlama yaptı, ihracat yetişemedi. İhracatın ithalatı karşılama oranı cumhuriyet tarihi boyunca ortalama %76.6, 2002 yılında %69.9 iken, 2017 yılında %67.2'ye geriledi. Böylece her yıl önemli miktarda cari açık verildi.

Cari açıkta birinciliğe oturduk!

Cari açığının milli gelire oranı en yüksek olan on OECD ve on G-20 ülkesi (2017, %)			
OECD		G-20	
Cari açık/GSYH (%)		Cari açık/GSYH (%)	
Türkiye	-5.5	Türkiye	-5.5
Birleşik Krallık	-4.1	Arjantin	-4.8
Kanada	-3.0	Birleşik Krallık	-4.1
Yeni Zelanda	-2.7	Kanada	-3.0
ABD	-2.4	ABD	-2.4
Avustralya	-2.3	Avustralya	-2.3
Meksika	-1.6	Güney Afrika	-2.3
Slovakya	-1.5	Hindistan	-2.0
Şili	-1.5	Endonezya	-1.7
Fransa	-1.4	Meksika	-1.6

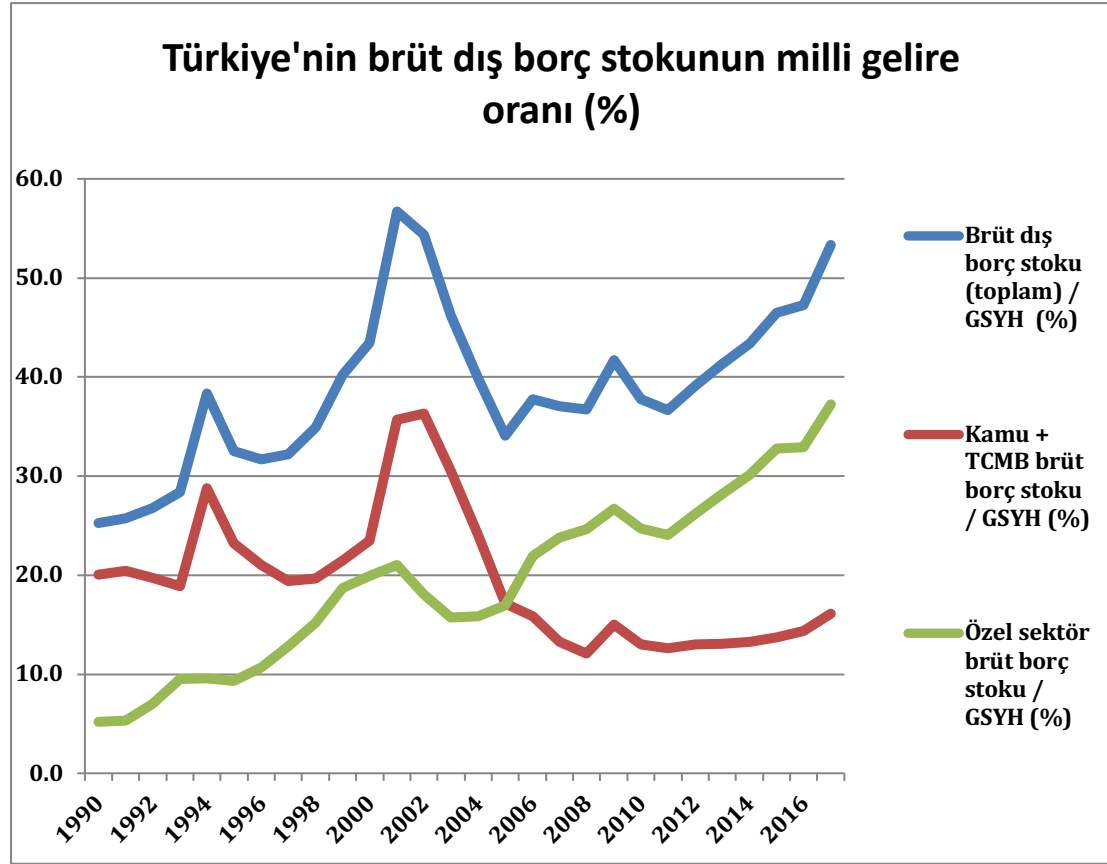
- IMF verilerine göre 2017 yılında, cari açığımızın milli gelire oranı hem OECD, hem de G-20 ülkeleri arasında açık ara birinciliğe oturdu. Bizi en yakın takip eden ülke ise, krize girme arifesindeki Arjantin.
- 1990'larda ortalama %0.5 olan cari açık/GSYH oranı, AKP dönemi (2003-2017) için ortalama %4.9 oldu.
- Cari açığımızın milli gelire oranı 2017 yılında %5.5'e kadar çıktı. Yani artık ithalatımız, ihracatımızdan çok daha fazla. Artan cari açık dış sermayeye olan bağımlılığımızı arttırdı.

Yabancı sermaye giriřleri sanayi ve hizmetlerden emlaka kaydđ

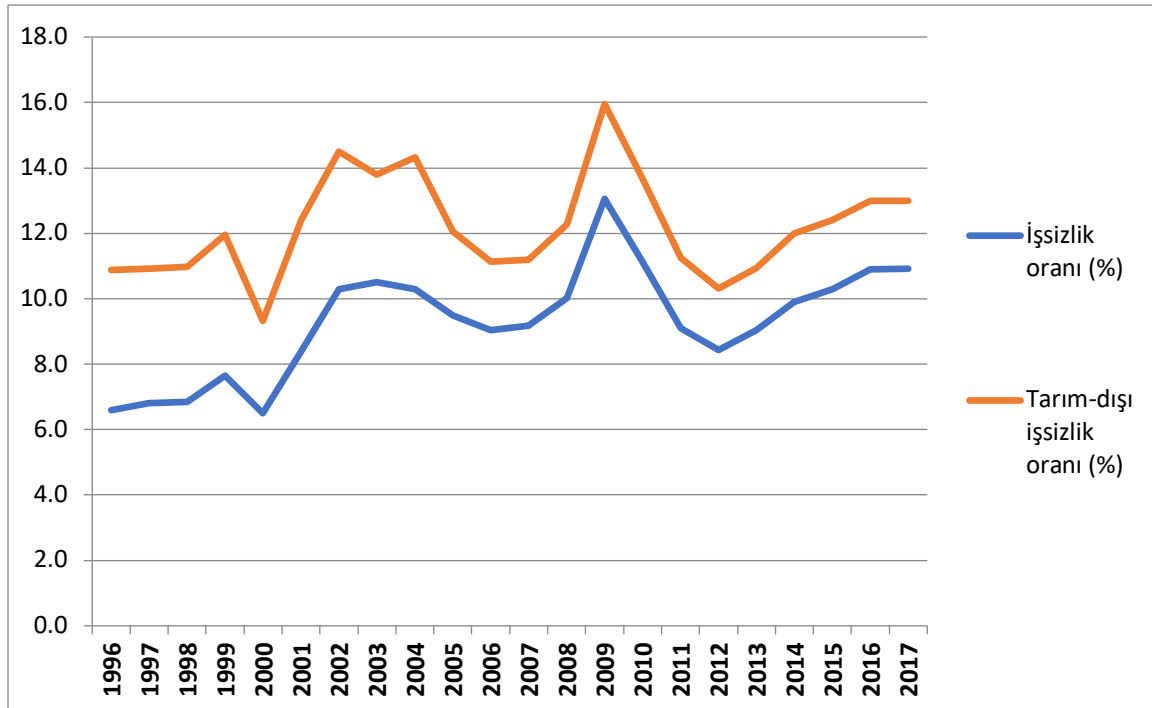
- Son yıllarda kutuplaşan ve istikrarsızlaşan Türkiye, üretim yapacak yabancı sermayeyi kendine çekemiyor. 2011’den beri sanayi ve hizmetlere giren doğrudan yabancı yatırımlar düşüş trendi içinde, bunun karşısında yabancılara arazi ve emlak satışlarıyla ülkeye döviz girişi ayakta tutulmaya çalışıyor.

Dış borçlar 2001 krizi seviyelerine yaklaştı, özel sektör borçları rekor kırdı

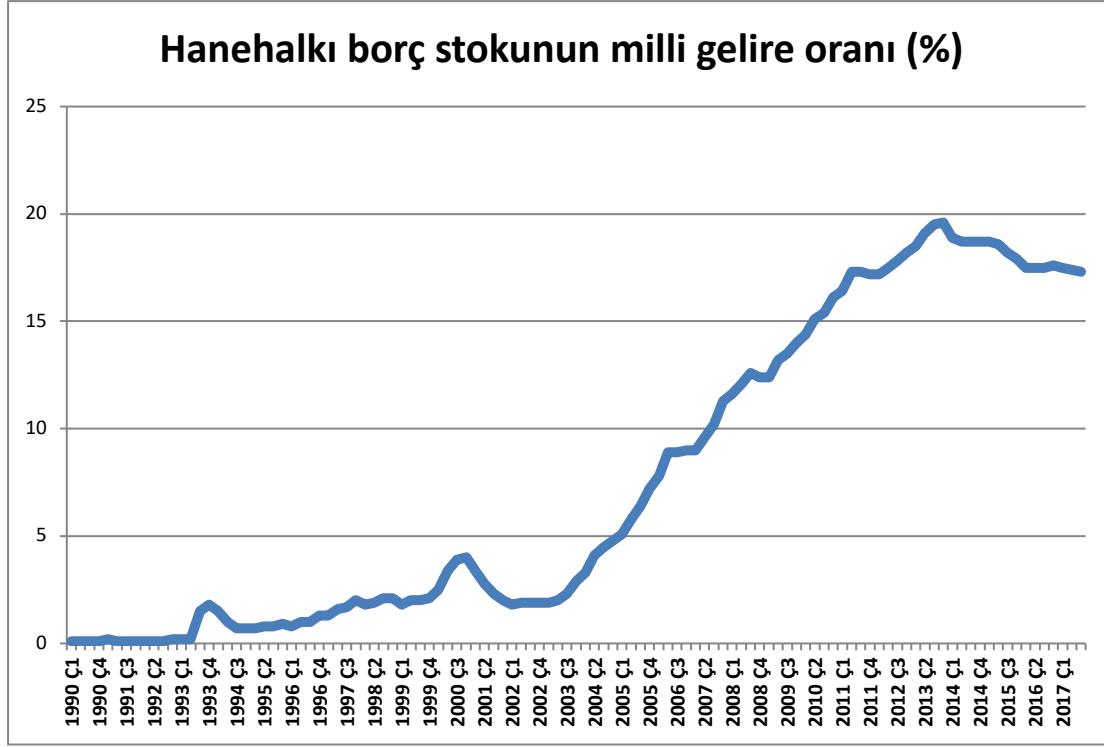
- Cari açığın getirdiği döviz ihtiyacı yabancı yatırımlarla da karşılanamayınca, özel sektör, döviz dışarıdan borç olarak getirmeye başladı.
- Özel sektör borcunun milli gelire oranı, AKP'nin seçildiği yıl olan 2002'de 18.1% iken, 2017'de iki katından fazlaya çıkıp %37.2 oldu ve yeni bir rekor kırdı.
- AKP hükümetleri döneminde özelleştirmeler ve artan vergiler sayesinde devletin borçlanma oranının azaldığı doğrudur. Ancak artan özel sektör borçlanması yüzünden ülkenin toplam dış borç stoğunun milli gelire oranı 2017'de %53 olarak gerçekleşerek 2001 kriz yılındaki %57 rakamına çok yaklaşmıştır.

İşsizlik kronikleşti

- 1995-2000 döneminde ortalama işsizlik oranı %7.0 iken, kriz yılı 2001’de işsizlik oranı %8.4’e çıktı. Fakat AKP’nin 2002 sonunda iktidara gelmesiyle işsizlik sorunu çözülmedi aksine kronikleşti. Ortalama işsizlik oranı AKP’nin iktidarda olduğu 2003-2017 döneminde %10.1 olurken, son dört yılın (2014-2017) ortalama işsizlik oranı %10.5 oldu.
- İşsizlik oranındaki kronikleşme tarım dışı istihdamda da hissedildi. 2001 krizi öncesi 1995-2000 döneminde %11.0 olan tarım dışı işsizlik oranı, AKP döneminde (2003-2017) ortalama %12.5 ve son dört yılda (2014-2017) ortalama %12.6 oldu.

Üretim ve istihdam yerine finansallaşma ve borçlu hanehalkları

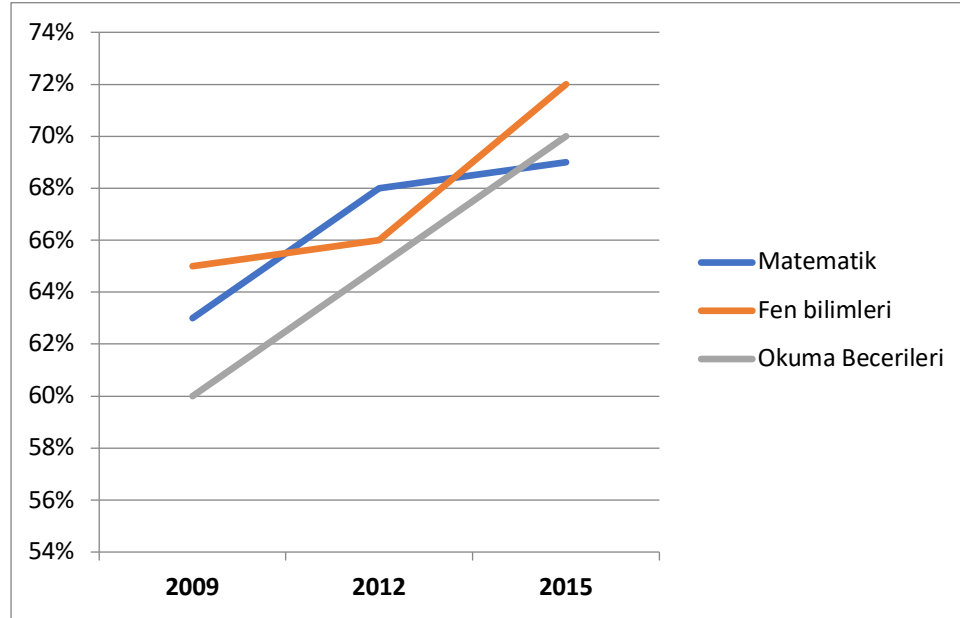
- Finansallaşma AKP döneminde zirve yaptı. Yani sanayi ve tarım gibi reel ekonomi sektörleri yerine finansal kuruluşlar büyüdü. Tüketim ve konut kredilerine dayalı bir borç ekonomisi oluştu.
- Borç sokağa indi. Her yere AVM, herkese kredi kartı ilkesiyle hareket edince hanehalklarının borcu arttı.
- AKP'nin iktidara geldiği 2002'nin son çeyreğinde %1.9 olan hanehalkı borç stokunun milli gelire oranı; artan kredi kartı borçları, tüketici ve ev kredileri ile 2017'nin 3.çeyreğinde %17.3'e çıktı.

'Faiz lobilerine' savaş açıyoruz, ama bankaların kârları artıyor

- Cumhurbaşkanı Erdoğan Gezi protestoları ve sonrasında 'faiz lobilerine' çatarken, bu dönemde bankaların faiz gelirleri ve kârları arttı.
- 2013-2017 dönemi 'faiz lobileri'ne yaradı. Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların toplam faiz gelirlerinin milli gelire oranı 2013-2017 yılları arasında %6.1'den, %8.0'e çıktı.
- Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların toplam kârlarının milli gelire oranı 2013'te %1.4 iken 2017'de %1.6'ya çıktı.

Eğitim ve bilimde gerileme

PISA uluslararası test sıralamasında Türk öğrencilerinin girebildiği yüzdelik dilim (yüksek dilim = daha aşağı sıra)

- Eğitim sistemi yap boza döndü. Sırf ortaöğretimde yapılan değişiklikleri sıralarsak:
 - 2005'te üç yıllık lise dört yıla çıktı.
 - 2005'te LGS yerine OKS geldi.
 - 2007'de OKS yerine üç aşamalı SBS geldi.
 - 2010'da tüm düz liselerin adı Anadolu Lisesi oldu, üç aşamalı sınav tek aşamalıya döndü.
 - 2012'de 8 yıllık eğitim yerine 4+4+4 sistemi geldi, tek SBS yerine birçok sınav geldi.
 - 2014'de SBS yerine TEOG geldi.
 - 2017'de TEOG yerine Sınavsız Mahalli Yerleştirme Sistemi geldi.
- Sürekli değişen sistem içinde denek muamelesi gören öğrencilerin motivasyonu zayıfladı. 3 senede bir yapılan uluslararası PISA eğitim testleri çalışmasının son sonuçlarına göre 46 ülke içinde Türkiye, öğrencilerin okul yaşamı memnuniyetinin en düşük olduğu ülke oldu.
- Yine PISA testleri sonuçları göre, öğrencilerimizin eğitim performansı on yıldır geriliyor. 15 yaşındaki çocuklara verilen testlerle yapılan çalışmada 2009'da Matematik sıralamasında uluslararası sıralamada ilk %63'lük dilime girebilen Türk öğrencileri, 2015'te yapılan son sınavda %69'luk dilime geriledi. Fen bilimlerinde ilk %65'ten %75'lik dilime, okuma becerilerinde ilk %60'dan %70'lik dilime gerileme oldu. Romanya, Bulgaristan, Birleşik Arap Emirlikleri, Şili gibi ülkeler; 2015 PISA sonuçlarına göre üç alanda da önümüze geçti.
- 2012-2015 yılları arasında fen lisesi öğrencilerinin fen bilimlerinden aldığı ortalama PISA puanı 605'ten, 534'e; Anadolu liseleri öğrencilerinin ortalama puanı ise 533'ten, 461'e geriledi. Yani eğitimdeki düşüş elit okulları da vurdu.

- Devlet okullarındaki hızlı gerileme velileri özel okullara yönelmeye zorladı. Örgün eğitimde (ilkokul, ortaokul, lise) 2012/13 döneminde özel okullarda okuyan öğrenci oranı %3.1 iken, bu oran hızla yükselerek 2016/17 döneminde %7.0'ye çıktı.
- Akademisyenler üzerinde artan baskılar sonrasında, üniversitelerimiz de dünya sıralamasındaki yerinde büyük düşüş oldu. Times Higher Education'ın yaptığı sıralamaya göre 2014/15 döneminde en iyi 200 üniversite arasına giren 4 üniversitemiz varken, 2017/18'da ilk 300'e giren üniversitemiz kalmadı.
- Ayrıca ODTÜ'nün URAP isimli akademik sıralamasına göre de, 2014/15 döneminde Türkiye'den 4 üniversite, dünyadaki ilk 500 üniversite arasına girerken, 2016/17 ve 2017/18 döneminde bu sayı sıfıra indi. Dahası 2014/15 ve 2017/18 dönemleri arasında ilk 1000'e giren üniversite sayımız 19'dan 15'e düşerken, aynı dönemde ilk 2000'e giren üniversite sayımız 76'dan 68'e indi.

Ne Vaat Edildi, Ne Oldu?

Ekonomi yönetimi şeffaflıktan ve gerçekçilikten uzaklaşmaya başladı. Her yıl gerçekleşen enflasyon, planlanandan uzakta kaldığı için resmi program rakamlarının ciddiyeti sorgulanır hale geldi.

Orta Vadeli Programlarda Hedeflenen ve Gerçekleşen Rakamlar						
		2013	2014	2015	2016	2017
İşsizlik (%)	Hedeflenen	8,9	8,8	8,7	8,9	9,1
	Gerçekleşen	9,0	9,9	10,3	10,9	10,8
Enflasyon (TÜFE) (%)	Hedeflenen	5,3	5,0	5,0	5,0	5,0
	Gerçekleşen	7,4	8,2	8,8	8,5	9,5
GSYH büyümesi (sabit fiyatlarla) (%)	Hedeflenen	4,0	5,0	5,0	5,0	5,0
	Gerçekleşen	4,1	2,9	4,0	3,2	5,5
Kişi başı gelir (dolar)	Hedeflenen	11.318	11.982	12.859	12.670	12,229
	Gerçekleşen	10.807	10.390	9.257	10.883	11,409

* 2013-2015 hedefleri 2013-15 Orta Vadeli Program'dan, 2016-2017 hedefleri ise müteakip yıllık revizyonlardan alınmıştır.

Son iki yılda asgari ücret artışı bazı temel ürünlerin gerisinde kaldı, hayat pahalılığı arttı

	Fiyat (TL)			1 aylık asgari ücretle kaç birim alınabilir?	
	2016 Ocak	2018 Nisan	Artış (%)	2016 Ocak	2018 Nisan
Balık (kg)	17.16	23.07	34.4	76	69
Beyaz Peynir (kg)	19.56	24.32	24.3	67	66
Elma (kg)	2.50	3.54	41.9	521	453
Kuzu Eti (kg)	32.17	48.86	51.9	40	33
Nohut (kg)	7.46	12.16	63.0	174	132
Süt (lt)	2.90	3.82	31.6	448	420
Tereyağı (kg, Kahvaltılık)	33.05	50.93	54.1	39	31
Yoğurt (kg)	4.21	5.37	27.4	309	299
Zeytin (kg)	16.55	21.87	32.1	79	73
LPG Dolum Ücreti (lt)	2.26	2.98	32.2	577	537
Mazot (lt)	3.43	5.53	61.2	379	290
Köprü geçiş ücreti (Otomobil, 15 Temmuz Şehitler ve FSM Köprüleri)	7.00	8.75	25.0	186	183
Asgari ücret (Net)	1301.0	1603.1	23.2		

Not: Köprü ücreti hariç ürünler için TÜİK'in bildirdiği ortalama fiyatlar kullanılmıştır.

2016 sonrasında asgari ücret artışı, bazı temel gıda maddeleri, mazot ve köprü ücretlerindeki artışın gerisinde kaldı.

- Mazot, 2016 Ocak-2018 Nisan döneminde %61.2 artarken, net asgari ücret %23.2 arttı.
- Boğaziçi (15 Temmuz Şehitler) ve FSM Köprüleri ücretleri, 2016 başından beri %25 artarken, net asgari ücretteki artış %23.2 ile bunun gerisinde kaldı.

Ayrıca asgari ücretli çalışan bir aylık maaşıyla

- 2016 Ocak'ında 67 kg beyaz peynir alabilirken, 2018 Nisan'ında 66 kg beyaz peynir alabiliyor oldu.
- 2016 Ocak'ında 521 kg elma alabilirken, 2018 Nisan'ında 453 kg elma alabiliyor oldu.
- 2016 Ocak'ında 40 kg kuzu eti alabilirken, 2018 Nisan'ında 33 kg kuzu eti alabiliyor oldu.
- 2016 Ocak'ında 174 kg nohut alabilirken, 2018 Nisan'ında 132 kg nohut alabiliyor oldu.
- 2016 Ocak'ında 448 kg süt alabilirken, 2018 Nisan'ında 420 kg süt alabiliyor oldu.
- 2016 Ocak'ında 39 kg tereyağı alabilirken, 2018 Nisan'ında 31 kg tereyağı alabiliyor oldu.

- 2016 Ocak'ında 309 kg yoğurt alabilirken, 2018 Nisan'ında 299 kg yoğurt alabiliyor oldu.
- 2016 Ocak'ında 79 kg zeytin alabilirken, 2018 Nisan'ında 73 kg zeytin alabiliyor oldu.

Ayrıca 2016 Ocak-2018 Nisan döneminde; bebek maması fiyatı %74.9, bebek arabası fiyatı %30.8, bebek iç çamaşırı %27.0 arttı. Bebek sahibi olmak ücretliler için zorlaştı.

EKONOMİDE KIRILGANLIK RİSKLİ SEVİYELERE YAKLAŞIYOR

- Yıllarca cari açığı büyütüp dış sermaye bağımlılığını artıran hükümet, ekonomi kötüye gitmeye başlayınca sorumluluk üstlenmekten kaçınıp ‘dış güçlerin oyunu’ demeye başladı.
- Yenilikten ve üretimden uzaklaşmış, ithalata, tüketime ve inşaatı dayalı ‘beton ekonomisi’ modelinin faturası bugün ortaya çıkıyor.

En çok değer kaybedenlerden biri Türk Lirası

01/01/2018 - 25/05/2018 arası dolar karşısındaki değişim (%)	
Arjantin Pezosu	-32.20
Türk Lirası	-24.80
Brezilya Reali	-10.90
Rusya Rublesi	-7.97
Polonya Zlotisi	-6.18
Hindistan Rupisi	-6.09
Endonezya Rupisi	-3.79
İsrail Şekeli	-2.52
G. Afrika Randı	-1.10
Güney Kore Wonu	-1.05
Tayvan Yeni Doları	-0.81
Singapur Doları	-0.36
Meksika Pezosu	0.58
Malezya Ringiti	1.63
Çin Renminbisi	1.85
Tayland Bahtı	1.92

- Türk Lirası dolar karşısındaki değer kaybı anlamında diğer belli başlı gelişmekte olan para birimlerinden negatif yönlü ayrıştı.
- Türk Lirası sene başından beridir dolar karşısında %24.80 değer kaybederek, Arjantin Pezosu ile birlikte en çok değer kaybeden para birimi oldu.

Türk Lirası'nda beklentiler tutmuyor. Türk Lirası piyasa beklentilerinin üzerinde artıyor

	TCMB'nin sene başı beklenti anketlerine göre ABD Doları/TL yıl sonu beklentisi	ABD Doları/TL kuru yıl sonu değeri	Sapma (%)
2013	1.82	2.14	17.6
2014	2.20	2.32	5.5
2015	2.41	2.91	20.7
2016	3.17	3.54	11.7
2017	3.86	3.82	-1.0
2018	4.12	4.56*	10.7

*23/05/2018 gecesi kuru

- Yüksek cari açık, artan dış borçluluk ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle 2013'ten beridir, piyasa beklentilerinin üzerinde çıkıyor.
- Dolar/TL kuru yıl sonu değerleri, 2013-2018 arasında 2017 haricindeki bütün yıllar için Merkez Bankası'nın Ocak ayları için yaptığı piyasa beklenti anketinin üzerinde çıktı.
- 2018 Ocak ayı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Beklenti Anketi'ne göre Dolar/TL yıl sonu tahmini 4.12 iken, Dolar/TL kuru daha şimdiden 4.56'ya çıktı.
- Artan Dolar/TL kuru AKP iktidarının da planladığının hayli üzerinde. 2013 yılındaki onuncu beş yıllık kalkınma planı, 2018 yılında dolar/TL kurunun 1.97 olacağı öngörüsü kullanılarak yapılmışken; dolar/TL kuru bu beklentinin çoktan iki katından fazlasına çıktı.

Kriz riskine karşı Merkez Bankası'nın rezervleri eriyor, atacak kurşunu azalıyor

- Dış borçlar ve cari açık artarken, 2013 sonunda 112.0 milyar dolar olan Merkez Bankası brüt döviz rezervleri, 2017 yılı sonunda 84.1 milyar dolara geriledi.
- Nisan 2018'de 83.1 milyar doları görerek Haziran 2012'den beridir en düşük seviyeye gerilemiş olan Merkez Bankası brüt döviz rezervleri, Mayıs 2018'de 85.6 milyar dolar oldu.
- Merkez Bankası brüt döviz rezervlerinin brüt dış borçlara olan oranı 2013 yılında %28.5 iken, 2017 yılında %18.5'lere geriledi. Böylece Merkez Bankası'nın artan döviz ihtiyacına karşı tampon görevi görme gücü ciddi şekilde zayıfladı.

Veriler 2001 ekonomik krizini hatırlatıyor, tehlike çanları çalıyor

	1990- 1999 ortalaması	2000 (Kriz girerken)	2001 (Kriz yılı)	2002- 2016 ortalaması	2017
<i>Brüt dış borç stoku / GSYH (%)</i>	31.6	43.4	56.7	41.3	53.4
<i>Özel sektör brüt dış borç stoku / GSYH (%)</i>	10.3	19.9	21.0	24.2	37.2
<i>Hanehalkı borç stoku / GSYH (%)</i>	1.0	4.0	2.0	12.4	17.3*
<i>Cari denge / GSYH (%)</i>	-0.5	-3.6	1.9	-4.5	-5.5
<i>Merkez Bankası döviz rezervleri / Brüt dış borç stoku (%)</i>	15.3	16.6	16.5	24.2	18.6

*2017 3. çeyreği sonu verileri

- Türkiye dış borçluluk oranı, merkez bankası döviz rezervlerinin dış borca oranı itibariyle 2001 yılı seviyelerine çok yaklaştı.
- Cari açık 2017 yılında %5.5 ile, %3.6 olan 2001 krizi öncesi seviyelerinin üzerinde.
- Özel sektör brüt dış borç ve hanehalkı borç stoku'nun milli gelire oranı da 2001 krizi öncesinin çok üzerinde. Bu kez kamu maliyesi değil ama özel sektör kaynaklı bir kriz riski söz konusu.